

27
godina

Sprovedeno od strane:
giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Program
za pravne i
pravosudne
reformе
www.pravnareforma.rs

Publikacija je podržana u okviru Programa za pravne i pravosudne reforme u Srbiji Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH)

Projekti i publikacije Kopaoničke škole prirodnog prava predstavljaju poseban interes za UNESCO jer one nesumnjivo doprinose unapređenju ljudskih prava i jačanju Međunarodnog prava. Njihov cilj u potpunosti odgovara tekućem procesu reformi ljudskih prava u okviru sistema OUN.

(Iz obrazloženja Odluke UNESCO o dodeli pokroviteljstva Kopaoničkoj školi prirodnog prava od 6. juna 2005.)

Karanikić, Odgovornost

Jl. p. 1633

UDK 34 (497.11) (05)

YU ISSN 0350-0500

PRAVNI ŽIVOT

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

»Pravni život«, časopis za pravnu teoriju i praksu pojavio se 1952. godine kao zajedničko glasilo udruženja pravnika Srbije i Bosne i Hercegovine, a nešto docnije i Udruženja pravnika Crne Gore.

Pošto su ostala dva udruženja počela izdavati sopstvene časopise, »Pravni život« 1969. godine postaje glasilo Udruženja pravnika Srbije.

Časopis objavljuje teorijska istraživanja i studije iz jugoslovenskog i uporednog prava kao i materijale sa naučnih i stručnih skupova. U njemu se poklanja pažnja svemu onome što se u pravnom životu zbiva. Na njegovim stranama objavljuju se izabrane odluke iz sudske i arbitražne prakse, osvrti i prikazi novih knjiga kao i raznovrsni prilozi iz svakodnevne prakse. Kao glasilo Udruženja pravnika Srbije, časopis prati delatnost pravničke organizacije i o njima obaveštava čitaoce.

Dosadašnji urednici »Pravnog života« bili su: Mihailo Đorđević (1952–1969), dr Živojin Aleksić (1969–1975) i dr Milan Petrović (1975–1980).

Broj 10/2014 / Godina LXIII / Knjiga 572

1-716

Beograd

Glavni i odgovorni urednik
SLOBODAN PEROVIĆ

Redakcija
MIODRAG ORLIĆ, SLOBODAN PEROVIĆ,
RATOMIR SLIJEPČEVIĆ

Izdavački savet
Budimir Košutić, Petar Milutinović, Miroslav Paunović,
Slobodan Perović, Dragoljub Petrović, Gordana Stanković,
Slobodan Šoškić, Miroslav Varićak

Izdavač
UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE
Beograd, Krunska 74
tel. 244-69-10
fax 244-30-24, poštanski fah 179
E-mail: upj@EUnet.rs
www.Kopaonikschool.org

Lektura i korektura
Ljubomir Beker

Kompjuterska obrada i prelom teksta
Javorina Beker

Pretplata za 2014. godinu iznosi: za fizička lica – 6.000 dinara,
za pravna lica – 10.000 dinara, za inostranstvo – 250 Eura,
Pretplata se vrši na žiro račun broj: 310-203539-17
Pretplata ne obuhvata tematske brojeve

Tiraž: 1.000 primeraka

Štampa: FUTURA, Petrovaradin

DRUGA KATEDRA

PRAVO NA SLOBODU

Sloboda ličnosti – Upravno-pravna zaštita slobode

ZAKLJUČAK

U ovom radu pokušali smo da damo kratki osvrt na klauzulu o potpunosti isprave koja potiče iz anglo-američke poslovne i pravne prakse. Primena i tumačenje klauzule o potpunosti isprave je različita u zemljama građansko-pravne i običajno-pravne pravne tradicije.

Posebno je važno upozoriti pravnike iz prakse zemalja građansko-pravne tradicije da ne prihvataju rutinski primenu ove klauzule u ugovorima koje pripremaju pravnici velikih transnacionalnih kompanija zbog toga što često mogu biti neprijatno iznenađeni u pogledu pravnih posledica koje može izazvati njeno tumačenje. Ono što se, ipak, može zaključiti je da se klauzula o potpunosti isprave može primeniti u pogledu utvrđivanja sadržaja ugovora, dok se, po pravilu, ne može insistirati na njenu ekskluzivnu primenu kada se radi o tumačenju ugovora, a posebno nejasnih ugovornih odredbi ili kada se trebaju popuniti neke praznine u ugovoru.

Konačno, primena i posledice primene klauzule o potpunosti ugovora zavisi i od izbora merodavnog prava kod međunarodnih trgovačkih ugovora.

GORAN KOEVSKI, Ph.D.,
Professor, Faculty of Law "Iustinianus Primus",
Skopje, Republic of Macedonia

ENTIRE AGREEMENT CLAUSE

Summary

"Miscellaneous" is usually the heading of the part at the end of complex international commercial contracts that encompasses common, short and, at a first sight, naive contractual clauses. These clauses are usually drafted as boilerplate standard clauses by the common law lawyers that prepare contract of adhesion (usually the business party with stronger bargaining power). Thus, the Author of the paper titled as "Entire Agreement Clause", Prof. Goran Koevski Ph.D., advises to the corporate lawyers in civil law context to be aware when accepting these clauses as a way of routine. Otherwise, in case of dispute they might be surprised by the negative legal ramifications caused by interpretation of these standard clauses. As the title indicates, the main focus is given to the entire agreement clause and related clauses and rules such as: parol evidence rule, non-waiver clause, no oral modification clause, plain meaning rule and alike. Special emphasize is given to the interpretation of the entire agreement clause in both common law and civil law context. The treatment of the clause in the international and regional sources of contract law is elaborated as well.

188)."Vidi više: Komentar Zakona o obveznim odnosima, glavni urednik Prof. Dr. sc. Vilim Gorenc, Zagreb, listopad 2005, str. 469.

MARIJA KARANIKIĆ-MIRIĆ

ODGOVORNOST JAVNIH BELEŽNIKA
U SRPSKOM GRAĐANSKOM PRAVU

U V O D

Uvođenjem javnog beležništva (notarijata) u Srbiji¹ izvesno će se otvoriti i brojna teorijska i praktična pitanja u vezi s kaznenom, građanskom i disciplin-skom odgovornošću javnih beležnika (notara). Ovi različiti oblici notarske odgovornosti međusobno se ne isključuju.

Zakonom o javnom beležništvu podrobno je uređena jedino disciplinska odgovornost javnog beležnika za nezakonitost njegovog rada, odnosno za povredu ugleda javnog beležništva kao službe od javnog poverenja.² U tom zakonu nema mnogo odredaba o ostalim oblicima odgovornosti javnih beležnika.³ U

Dr Marija Karanikić-Mirić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Rad je napisan u okviru projekta Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu "Razvoj pravnog sistema Srbije i harmonizacija s pravom Evropske unije – pravni, ekonomski, politički i sociološki aspekti".

¹ Zakon o javnom beležništvu – ZJB, *Službeni glasnik RS* br. 31/2011, 85/2012, 19/2013 i 55/2014 – dr. zakon. Narodna skupština je usvojila ovaj zakon još 5. maja 2011, a njegova primena odložena je do 1. septembra 2014, dok se u potpunosti ne steknu uslovi za obavljanje notarske delatnosti u Srbiji.

² Čl. 149-164 ZJB. Vid. takođe: Dragana Knežić-Popović, "Disciplinska odgovornost u slo-bodnim profesijama", *Strani pravni život* 2/2009, 215–232.

³ Javni beležnik se smatra *službenim licem* po čl. 112, st. 3, tač. 3 Krivičnog zakonika, *Služ-beni glasnik* br. 85/2005, 88/2005–ispr., 107/2005–ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013. Kada je kao izvršilac određenog krivičnog dela označeno službeno lice, javni beležnik može da bude izvršilac tog dela ako drugačije ne proizlazi iz obeležja dela ili iz odgovarajućeg propisa. U manjem

oblasti građanske odgovornosti javnih beležnika to znači da će se na sva pitanja koja nisu posebno uređena odredbama Zakona o javnom beležništvu⁴ primenjivati opšta pravila o odgovornosti za prouzrokovanu štetu. U poređenju s građanskim odgovornostima sudija i advokata, građanska odgovornost javnih beležnika ima određene specifičnosti koje su uslovljene posebnim pravnim položajem notara i specijalnom pravnom prirodom javnobeležničke delatnosti.⁵ Sve što je posebno u pogledu građanske odgovornosti notara, sve po čemu se ona razlikuje od opštih pravila o odgovornosti za pričinjenu štetu, proizlazi iz posebnog pravnog statusa koji notar ima u određenom pravnom poretku.⁶ Zato najpre treba razjasniti *status javnih beležnika* u našem pravnom sistemu.

Zakonodavac izričito propisuje da je javni beležnik dužan da naknadi štetu koju je prouzrokovao u obavljanju svoje delatnosti (čl. 58 st. 1 ZJB).⁷ Kada štetu prouzrokuje izvan okvira javnobeležničke delatnosti, notar odgovara po opštim pravilima o građanskoj odgovornosti. Sva posebna obeležja notarske odgovornosti važe samo ako je javni beležnik štetu prouzrokovao u javnobeležničkom svojstvu – obavljajući notarsku delatnost.

Primeru radi, javni beležnik odgovara, u skladu s principom *respondeat superior*, za štetu koju prouzrokuju njegovi pripravnici, pomoćnici i administrativno osoblje, bez obzira na samostalnu odgovornost ovih lica, ali samo ako je ta šteta nastala u obavljanju notarske delatnosti.⁸ Zato je značajno i da se bliže odredi *pojam notarske, to jest javnobeležničke delatnosti*.

broju krivičnih dela službeno lice se javlja kao pasivni subjekt. Naravno, javni beležnik može da odgovara i za dela koja nisu u vezi s obavljanjem javnobeležničke delatnosti po opštim pravilima o krivičnoj odgovornosti. Odgovornost za krivično delo ili prekršaj ne isključuje disciplinsku odgovornost javnog beležnika. O krivičnoj i prekršajnoj odgovornosti notara vid. više u: Enes Bikić et al., *Notarsko pravo*, GIZ, Sarajevo 2013, 65-68, 76-78.

⁴ Čl. 50 st. 6, čl. 58 (*Naknada štete*), čl. 170 st. 3 i 4 ZJB.

⁵ Vid. umesto svih: Dejan B. Đurđević, "Pravni položaj notara u evropskim pravnim porcima i u srpskom pravu", u: Stevan Lilić (ur.), *Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije*, Knjiga I, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2011, 156-172. Vid. takođe Dejan B. Đurđević, "Predgovor", u: *Zakon o javnom beležništvu*, Službeni glasnik, Beograd 2011, 7-20.

⁶ Ovo shvatanje da je priroda javnobeležničke odgovornosti uslovljena funkcijom koju javni beležnik obavlja jeste veoma staro. Vid., npr., Marcel Planiol, *Traité élémentaire de droit civil. Tome deuxième. Les preuves. Théorie générale des obligations. Les contrats. Les privilèges et les hypothèques*, Neuvième édition, L.G.D.J., Paris 1923, 52: "Pour déterminer cette responsabilité civile, il faut distinguer selon la nature des fonctions que le notaire remplissait quand il a commis la faute qu'on lui reproche."

⁷ Pravila o građanskoj odgovornosti javnog beležnika shodno se primenjuju na javnobeležničkog zamenika i vršioca dužnosti javnog beležnika (čl. 50 st. 1 ZJB), kao i na javnobeležničku komoru koja svojim postupanjem nekome prouzrokuje štetu (čl. 58 st. 5 ZJB).

⁸ Notar odgovara i za lice koje je izabrao za obezbeđenje prostorija u kojima čuva predmete koje je primio u javnobeležnički deponit. Vid. čl. 170 st. 2 ZJB.

PRAVNI STATUS JAVNIH BELEŽNIKA LATINSKOG TIPA

Javnobeležnička delatnost je pravno uređena delatnost: zakonom je propisano ko sve može da se bavi njome, pod kojim uslovima, na koji način i s kojim pravnim posledicama. Domaći zakonodavac opredelio se za javno beležništvo latinskog tipa. To je poseban oblik javnobeležničke službe, tipičan za pravne sisteme evropskog kontinenta u kojima se određena javna ovlašćenja zakonskom normom poveravaju učenicima pravnika kao nosiocima slobodne ali pravno uređene javnobeležničke profesije da ih oni obavljaju samostalno i nezavisno, u vlastito ime i u javnom interesu.⁹

U prilog uvođenju baš ovog tipa javnog beležništva u pravni sistem Srbije govore uporednopravni razlozi – to što naše pravo nesporno pripada pravnoj kulturi kontinentalne Evrope – ali i istorijski argumenti. U kratkom periodu pre Drugog svetskog rata ustanova latinskog notarijata bila je jedinstveno uređena na teritoriji cele Kraljevine Jugoslavije. *Zakon o javnim beležnicima (notarima)*¹⁰ usvojen je 1930. godine, a prestao je da važi 1944. Odlukom AVNOJ-a kojom su ukinuti javni beležnici i njihove komore, obavljanje notarskih poslova preneto je na narodne sudove.¹¹ Zakon iz 1930. donet je da bi se ujednačila pravila o javnom beležništvu u onim područjima jugoslovenske države u kojima je notarijat već postojao, kao i da bi se ustanova javnog beležništva i delovanje javnih beležnika proširili i na ona područja zajedničke države u kojima ih do tada nije bilo.

⁹ O latinskom notarijatu vid. Aleksandar Jakšić, "Notarijat kao javna služba", u: Dragor Hiber (prir.), *Javnobeležničko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2006, 88 i dalje. Vid. više: Pedro A. Malavet, "Counsel for the Situation: The Latin Notary, a Historical and Comparative Model", *Hastings International and Comparative Law Review* 19/1996, 389-488. O notarskoj tradiciji i pravnoj poziciji notara (*Notary Public*) u *common law* sistemima i o razlikama između notara u američkom i u engleskom pravu, vid. Sima Avramović, "Pravnoistorijski aspekti notarijata", u: D. Hiber (prir.), *Javnobeležničko pravo*, 74-80. Vid. više o notarima u pravima američkih država Alfred E. Piombino, *Notary Public Handbook: Principles, Practices & Cases, National edition*, East Coast Pub., New Jersey 1998, 1-8 i *passim*.

¹⁰ Zakon o javnim beležnicima (notarima) od 11. septembra 1930, objavljen u *Službenim novinama Kraljevine Jugoslavije* br. 220 od 26. septembra 1930. S. Avramović pokazuje da je notarijat uređen ovim zakonom po svojim obeležjima bio notarijat latinskog tipa. Vid. S. Avramović, "Pravnoistorijski aspekti notarijata", 81 i dalje. Isto pokazuju: Dragor Hiber, *Pojam beležnika (notara) i beležničkog (notarijalnog) prava*, u: D. Hiber (prir.), *Javnobeležničko pravo*, 14 i dalje, Miloš Živković, Vesna Živković, "O uvođenju javnog beležništva u Srbiji", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 63, 2/2013, 434. Što se tiče građanske odgovornosti notara, u § 40 ovog zakona je stajalo: "Javni beležnik je dužan naknaditi stranci štetu koju joj je naneo povredom dužnosti propisanih ovim zakonom."

¹¹ Odluka o ukidanju javnih beležnika i javno-beležničkih komora od 17. decembra 1944, *Službeni list DFJ*, knjiga I, br. 11/1945. Nezavisna Država Hrvatska ukinula je javno beležništvo već u aprilu 1941. godine. Vid. Zakonska odredba o ukidanju javnih bilježnika od 18. travnja 1941, *Narodne novine NDH* br. 21/1941. Više: Zoran Jelavec, "Povijest javnobilježničke službe za razdoblje 1512-1941", portal Hrvatske javnobilježničke komore, <http://www.hjk.hr>, pristup 9. juna 2014.

Ovaj drugi cilj nije postignut.¹² Zakon koji je donet za celu teritoriju Kraljevine Jugoslavije stupio je na snagu samo na područjima apelacionih sudova u Zagrebu, Splitu, Ljubljani i Novom Sadu, kao i na području Vrhovnog suda u Sarajevu.¹³ Njegovo stupanje na snagu je odloženo na područjima apelacionih sudova u Beogradu i Skoplju i na području Velikog suda u Podgorici. Samim zakonom (§ 253) bilo je predviđeno da se donesu uredbe kojima bi se omogućilo njegovo stupanje na snagu i u ovim područjima, ali te uredbe nikada nisu donete.

Javni beležnik latinskog tipa je nosilac javnog ovlašćenja.¹⁴ To je samostalan i nezavisan učeni pravnik kome su zakonom poverena određena javnopravna ovlašćenja¹⁵ da ih obavlja kao svoje jedino i stalno zanimanje. Reč je o ovlašćenjima koja izvorno pripadaju državi odnosno o ovlašćenjima koja po ustavu država ima i vrši preko organa sudске i izvršne vlasti. Po svome pravnom statusu notar je, dakle, *samostalan i nezavisan imalac javnih ovlašćenja*, nosilac javne službe i ličnost od javnog poverenja.

Za javnog beležnika se ponekad kaže i da je javni službenik.¹⁶ Tu je potreban oprez. Javni beležnik *nije u službeničkom odnosu ni prema kome*: ni prema državi, ni prema nekoj javnoj službi u smislu Zakona o javnim službama.¹⁷ Javni beležnik obavlja javnu službu – službu od javnog poverenja – ali on nije ničiji službenik niti zaposleni.¹⁸ Pravna situacija notara nosi i brojna obeležja koja se

¹² Sve prema: Mirela Krešić, "Zakon o javnim bilježnicima Kraljevine Jugoslavije iz 1930: Sudjelovanje javnog bilježnika u ostavinskom postupku – iskustva iz prošlosti", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 63, 2/2013, 360. Da Zakon o javnim bilježnicima (notarima) iz 1930. nikada nije bio primenjivan u centralnoj Srbiji i na Kosovu i Metohiji, već samo u Vojvodini, vid. takođe: M. Živković, V. Živković, 435–436.

¹³ Zakon je već 1932. stavljen van snage za područje Vrhovnog suda u Sarajevu. Vid. više: M. Krešić, 360.

¹⁴ U zakonu je izričito rečeno da javni beležnik obavlja *službu od javnog poverenja* i da on postupa *na osnovu javnih ovlašćenja* (čl. 2 ZJB).

¹⁵ Javna ovlašćenja nisu zakonom poverena samo notarima nego i Komori kao profesionalnom udruženju javnih beležnika. Vid. Čl. 118-133 ZJB. Na odgovornost Komore za štetu koju ona sama prouzrokuje trećim licima shodno se primenjuju pravila o građanskoj odgovornosti javnih beležnika. Vid. Čl. 58, st. 5 ZJB. To znači, pored ostalog, i da država ne odgovara za štetu koju javnobeležnička komora prouzrokuje trećim licima u obavljanju svoje delatnosti.

¹⁶ U notarijatu latinskog tipa, javni beležnici "nisu državni, već svojevrsni javni službenici". Tako: Zoran Tomić, "Opšta javnopravna obeležja notarijata", u: D. Hiber (prir.), *Javnobeležničko pravo*, 218.

¹⁷ *Službeni glasnik RS* br. 42/91, 71/94, 79/2005 – dr. zakon, 81/2005 – ispr. dr. zakona i 83/2005 – ispr. dr. zakona. Kada se javni beležnik definiše kao javni službenik, jasno je da on nije službenik države, ali ostaje mogućnost da se *pogrešno* zaključi da je on možda zaposlen u nekoj javnoj službi u smislu Zakona o javnim službama.

¹⁸ Kada je reč o pravnom statusu javnog beležnika u pravu Evropske unije, Sud pravde EU je 24. maja 2011. godine presudio na istovetan način u sedam slučajeva u kojima se postavilo isto pitanje: *Da li je obavljanje javnobeležničke delatnosti povezano sa vršenjem javne vlasti (exercise of official authority, l'exercice de l'autorité publique, Ausübung der öffentlichen Gewalt) iz čl. 51 (nekadaš-*

redovno vezuju za slobodne profesije.¹⁹ Javni beležnik je samostalan učeni pravnik, to je stručnjak nezavisan i od države i od privatnih lica. Taj stručnjak preduzima službene radnje u vlastito ime. On ne dela u ime države koja ga je imenovala, niti u ime stranaka. Rad javnog beležnika ne honorise država, već on od stranaka naplaćuje nagradu za svoj rad u skladu s javnobeležničkom tarifom.²⁰ Notar obavlja službu od javnog poverenja kao samostalan stručnjak, postupa u svoje ime i nezavisno od države i stranaka u notarijalnom postupku.²¹ Javni beležnik nije slobodan u vršenju ovlašćenja koja su mu poverena zakonom: on je ograničen interesima javne službe koju obavlja, a slobodan je samo pod uslovom da se rukovodi interesima zakonitog i savesnog obavljanja javnobeležničke službe.²² Javni beležnik je dužan da postupa ne samo *lege artis* nego i *bona fide*,²³ nje ga ne obavezuju samo pravila pravničke struke i, posebno, notarskog posla nego

njeg čl. 45 Ugovora o funkcionisanju EU (UFEU)? Ako je odgovor na ovo pitanje potvrđan, onda se obavljanje notarske delatnosti na teritoriji države članice može usloviti time da notar ima njeno državljanstvo. Međutim, Sud pravde zauzeo je stav da notarska delatnost *nije* povezana sa vršenjem javne vlasti u smislu čl. 51 UFEU, pa se mogućnost obavljanja te delatnosti ne može uslovljavati državljanstvom: na taj način bi se neopravdano ograničilo pravo osnivanja iz čl. 49 UFEU. Vid. Odluke u slučajevima C-47/08 (European Commission v Kingdom of Belgium), C-50/08 (European Commission v French Republic), C-51/08 (European Commission v Grand Duchy of Luxembourg), C-53/08 (European Commission v Republic of Austria), C-54/08 (European Commission v Federal Republic of Germany), C-61/08 (European Commission v Hellenic Republic), C-52/08 (European Commission v Portuguese Republic), sve dostupne na <http://curia.europa.eu>, pristup 11. jula 2014. Kao jedan od razloga na kojima se temelji ovo shvatanje navedeno je i to što država ne odgovara za štetu koju javni beležnik prouzrokuje u vršenju ili povodom vršenja svoje delatnosti. Inače, po čl. 25 st. 1 tač. 1 ZJB uslov za imenovanje javnog beležnika u našoj zemlji jeste državljanstvo Republike Srbije. Nema prostora da se o tome kaže više ovom prilikom.

¹⁹ Zoran Tomić smatra da je javnobeležničko zanimanje samo relativno slobodno to jest da je njegova nezavisnost ograničena. Vid. Z. Tomić, "Opšta javnopravna obeležja notarijata", *passim*. Dragana Knežić-Popović pridaje daleko veći značaj karakteristikama koja javno beležništvo deli sa slobodnim profesijama i smatra da je javno beležništvo originalni spoj javne službe i slobodne profesije, da je ono mešovite privatno-javne prirode. Vid. Dragana Knežić-Popović, "Pravna priroda javnog beležništva", *Pravni zapisi* 2/2010, 339-363. U tom smislu vid. takođe: Katarina Ivančević, "Osiganje javnih beležnika od profesionalne odgovornosti", *Evropska revija za pravo osiguranja* 2/2012, 67-68.

²⁰ Vid. naročito Z. Tomić, "Opšta javnopravna obeležja notarijata", 196 i dalje, D. Đurđević, "Pravni položaj notara u evropskim pravnim porecima i u srpskom pravu", 159 i dalje. Đurđević ističe da srpsko pravo ne poznaje instrumente koji bi u dovoljnoj meri osigurali nezavisnost notara od države. Vid. više *ibidem.*, 168.

²¹ D. Đurđević, "Pravni položaj notara u evropskim pravnim porecima i u srpskom pravu", 165 i dalje.

²² Upor. Radomir Lukić, *Teorija države i prava – II. Teorija prava*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i BIGZ, Beograd 1995, 95. Vid. takođe: Čl. 9 st. 1 ZJB, *Dužnost zakonitog i savesnog postupanja*: "Javni beležnik je dužan da obavlja svoju delatnost u skladu sa propisima i načelom savesnosti i poštenja."

²³ O ovome kao o tehničkom kriterijumu zloupotrebe prava u francuskoj teoriji (*greška u izvršenju*) vid. Milivoje Marković, "Zloupotreba prava", *Enciklopedija imovinskog prava i prava udru-*

i javno poverenje koje mu je ukazano (*publica fides*²⁴), kao i osnovano društveno očekivanje da on taj svoj stručni posao obavlja savesno i pošteno. Savesno i pošteno postupanje učenog pravnika kome je ukazano javno poverenje podrazumeva obzir prema tom javnom poverenju na prvom mestu, to jest postupanje u skladu s pravilima struke i u javnom interesu – čak i ako se javni interes ne poklapa sa interesom države koja je imenovala notara ili s partikularnim interesima učesnika u notarijalnom postupku.

Po jednom shvatanju javno beležništvo je pre svega slobodna profesija, koja se od ostalih slobodnih profesija (recimo, od advokature) razlikuje po tome što su javnim beležnicima poverena određena javna ovlašćenja koja izvorno pripadaju državi. Po drugom shvatanju javno beležništvo je prvenstveno javna (a svakako ne državna!) služba, koja ima brojna i veoma bitna obeležja slobodne profesije. Bez obzira na to šta se uzme kao polazna tačka u definisanju pravnog statusa notara – javna služba ili slobodna profesija – notarski status svakako ima ove dve komponente: učenom pravniku poklonjeno je javno poverenje da u javnom interesu, savesno i pošteno obavlja poslove koje inače suvereno obavlja država. Notara ne obavezuju samo pravila struke nego i javno poverenje koje mu je ukazano. Za njega važi stroži standard osnovano očekivanog postupanja nego za advokata: Nije dovoljno da se javni beležnik ponaša kao razborit i pažljiv učeni pravnik, nego kao razborit i pažljiv učeni pravnik kome je ukazano javno poverenje. Javni beležnik nije slobodan u vršenju javnih ovlašćenja koja su mu poverena zakonom, već je u tome ograničen interesom javnobeležničke službe. Zato se i merilo javnobeležničke krivice razlikuje od merila krivice advokata i drugih stručnjaka, o čemu će kasnije biti više reči.

NEPRIMENJIVOST PRAVILA O ODGOVORNOSTI DRŽAVE ZA NJENE ORGANE I SLUŽBENIKE

Javni beležnik nema svojstvo ni državnog organa niti državnog službenika. On ne zastupa stranku u notarijalnom postupku,²⁵ kao ni državu koja ga je imenovala. Obavljajući javnobeležničku delatnost, notar preduzima različite službene radnje kojima se obezbeđuje sigurnost u pravnom prometu, ali to ne čini u ime države, nego u sopstveno ime. Iz svega toga proizlazi da se pravila o odgovornosti države za štetu koju trećim licima prouzrokuje njen organ ili državni službenik ne mogu primeniti na slučaj kada štetu prouzrokuje notar. Pravilo o neodgovornosti države proizlazi iz pravnog statusa javnog beležnika u sistemu latinskog notarijata – ono je ujedno i posledica i potvrda takvog statusa. Latinski notar je statusno

ženog rada, Službeni list, Beograd 1978, 1009: "Nije dovoljno da je jedno pravo vršeno *bona fide*. Treba još i da je to učinjeno *lege artis*. Inače će biti zloupotrebljeno."

²⁴ Vid. više P. Malavet, 440 i dalje.

²⁵ "Javni beležnik nije zastupnik stranke, već lice koje je ovlašćeno da obavlja poslove određene ovim zakonom." Čl. 52 st. 1 ZJB.

nezavisan od države i zbog toga država ne odgovara za štetu koju ovaj tip javnog beležnika prouzrokuje trećim licima obavljajući svoju delatnost. Zakonodavac je ovo izričito propisao u čl. 58 st. 4 ZJB: *Država ne odgovara za štetu koju prouzrokuje javni beležnik*. Kada se ovo zakonsko pravilo jezički tumači, ono nam kazuje da se odgovornost države za javnog beležnika ne može zasnovati po pravilima o odgovornosti za drugoga. Ako je javni beležnik štetnik – ako je upravo on prouzrokovao štetu obavljajući svoju delatnost, onda država ne može biti odgovorno lice – ona za to ne odgovara po pravilima o odgovornosti za drugoga. Od ovoga treba razlikovati građansku odgovornost države za grešku u imenovanju javnih beležnika (*culpa in eligendo*), grešku u nadzoru nad obavljanjem javnobeležničke delatnosti (*culpa in vigilendo/inspicendo*) ili davanje pogrešnih uputstava za njeno obavljanje (*culpa in instruendo*) i, uopšte, za nezakonit ili nepravilan ili na drugi način pogrešan rad državnih organa ili državnih službenika u vezi s notarijalnom delatnošću.²⁶

Postavlja se, dakle, pitanje da li po pravilima srpskog građanskog prava država može da odgovara za štetu prouzrokovanu nezakonitim, nepravilnim ili u nekom drugom smislu pogrešnim radom njenih organa ili službenika u vezi s javnobeležničkom delatnošću i obavljanjem te delatnosti. Tu dolazi, primerice, pitanje odgovornosti države za nepravilan odnosno nezakonit rad ministra koji imenuje javne beležnike, ministarstva koje nadzire javnobeležničku delatnost ili suda koji svojom odlukom može javnom beležniku da poveri sprovođenje određenog postupka ili preduzimanje određene radnje u sudskom postupku. Logičko tumačenje zakonskog pravila da država ne može biti odgovorna za štetu koju prouzrokuje javni beležnik *ne isključuje* ovu mogućnost. U toj konstrukciji država i ne odgovara za pogrešno postupanje javnog beležnika – koji i nije njen službenik, niti njen organ – već ona odgovara za vlastitu grešku, odnosno za pogrešno postupanje svojih organa, koje je dovelo do štete u vezi s obavljanjem javnobeležničke delatnosti. Ovo tumačenje je opravdano i iz sledećih razloga: Država je zakonskom normom na javnog beležnika prenela određena javnopravna ovlašćenja. Ta ovlašćenja izvorno pripadaju samoj državi i ona je dužna da ih obavlja preko svojih upravnih i sudskih organa. Država je, dakle, zadužila jednog privatnog subjekta da umesto nje obavlja delatnost koju je ona sama izvorno dužna da vrši u javnom interesu i preko organa upravne i sudske vlasti. Istovremeno, država se izričitim zakonskim pravilom izuzela od odgovornosti za štetu koju javni beležnik, obavljajući javnu funkciju koja mu je poverena, prouzrokuje učesnicima u notarijalnom postupku ili drugim oštećenima. Poveravanjem vlastitih javnih ovlašće-

²⁶ Više o osnovnim postulatima subjektivne i objektivne odgovornosti za drugoga u evropskim pravnim sistemima, odnosno o odgovornosti za vlastitu krivicu u vezi sa tuđim postupkom koji je doveo do štete i o odgovornosti za skrivljene tuđe postupke bez obzira na vlastitu krivicu, vid. studiju: Paula Giliker, *Vicarious Liability in Tort. A Comparative Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, *passim*. Elementarno o terminologiji i o osnovnim zakonskim odredbama o odgovornosti za drugoga u engleskom, nemačkom i francuskom pravu vid. *ibidem.*, 22–27.

nja privatnom licu koje je sama imenovala – država se zaštitila od odgovornosti za štetne posledice nezakonitog, nepravilnog i, uopšte uzev, pogrešnog obavljanja te poverene delatnosti. Stoga i zakonsko pravilo o neodgovornosti države treba tumačiti sasvim usko:

Država ne odgovara za štetu koju javni beležnik prouzrokuje obavljajući svoju delatnost, ali odgovara za nezakonit, nepravilan i u širem smislu pogrešan rad onih svojih organa koji su nadležni za imenovanje javnih beležnika, nadzor nad njihovim radom i, eventualno, davanje uputstava za obavljanje javnobeležničke delatnosti.²⁷ Recimo, kada sud rešenjem javnom beležniku poveri sprovođenje određenog postupka ili preduzimanje neke radnje u sudskom postupku, on određuje i rok u kojem je javni beležnik dužan da obavi povereni posao. određujući rok za sprovođenje poverenog postupka, odnosno za preduzimanje poverene procesne radnje, sud javnom beležniku daje jednu instrukciju, uputstvo za postupanje. U tome sud može i da pogreši, a za štetne posledice takve greške država bi trebalo da odgovara.

Za zasnivanje odgovornosti države u ovoj konstrukciji neophodno bi bilo da se dokaže da je šteta koju je pretrpela stranka u notarijalnom postupku ili neki drugi oštećenik prouzrokovana (1) pogrešnim postupanjem ministra prilikom imenovanja određenog lica za javnog beležnika,²⁸ ili pogrešnim postupanjem suda koji je svojom odlukom javnom beležniku poverio sprovođenje određenog postupka ili preduzimanje neke radnje u sudskom postupku (*culpa in eligendo*); ili (2) pogrešnim postupanjem ministarstva nadležnog za pravosuđe, koje vrši nadzor nad javnobeležničkom delatnošću, ili suda koji nadzire javnog beležnika kojem je poverio obavljanje određenih radnji ili sprovođenje određenog postupka (*culpa in vigilando/inspicendo*); ili (3) pogrešnim postupanjem organa koji javnom beležniku daje određena uputstva i instrukcije (*culpa in instruendo*). Primera radi, zakonom je propisano da sud donosi rešenje o oduzimanju poverenog

²⁷ Upor. Odluku nemačkog Saveznog suda o odgovornosti države za sudiju koji je bio dužan da nadzire notara (*Staatshaftung bei Fehlverhalten des Notarpriüfers*): BGH, Urt. v. 15.5.1997, III ZR 204/96 (*Schleswig*), *Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht* 3/1998, 142–145.

²⁸ Zakonodavac i inače smatra da je u oblasti građanske odgovornosti javnih beležnika značajno *ko je odredio* da jedno lice treba da obavlja javnobeležničke poslove, odnosno *ko je poverio* te poslove licu koje je izazvalo štetu: Kada je javni beležnik sprečen da u jednom dužem vremenskom periodu obavlja svoju delatnost, on sebi određuje zamenika iz reda javnih beležnika i javnobeležničkih pomoćnika. Ako zamenik prouzrokuje štetu trećem licu obavljajući javnobeležničku delatnost, za tu štetu će solidarno s njim da odgovara javni beležnik koji ga je odredio za svoga zamenika. Javni beležnik odgovara solidarno sa svojim zamenikom i kada propusti da ga odredi, pa to umesto njega učini predsednik Komore. U istom tonu: U slučaju smrti javnog beležnika, njegove suspenzije, lišenja poslovne sposobnosti, lišenja statusa ili odricanja obavljanja javnobeležničke delatnosti, Komora određuje vršioca dužnosti javnog beležnika, iz reda susednih javnih beležnika i javnobeležničkih pomoćnika. Ako vršilac dužnosti javnog beležnika prouzrokuje štetu obavljajući svoju delatnost, solidarno s njim za tu štetu odgovara Komora koja ga je odredila. Vid. Čl. 46, 47, 49 i 50 ZJB. Javni beležnik odgovara i za štetu koju prouzrokuje lice koje je on odabrao za obezbeđenje prostorija u kojima se čuvaju predmeti primljeni u javnobeležnički depozit. Vid. Čl. 170 ZJB.

posla javnom beležniku ukoliko taj javni beležnik radi na štetu stranaka, stvara im suviše troškove, neopravdano odugovlači postupak, odnosno kada donošenje takvog rešenja nalažu drugi opravdani razlozi.²⁹ Ako sud pogreši pa propusti da donese rešenje o oduzimanju poverenog posla javnom beležniku, i to uprkos postojanju opravdanih razloga za donošenje takve odluke, država bi trebalo da odgovara za štetu koju u konačnom ishodu zbog toga podnosi stranka u notarijalnom postupku. Pri razmatranju da li postoji uzročno-posledična veza između ponašanja vanparničnog suda i štete koju trpi stranka u notarijalnom postupku, sud koji odlučuje o odgovornosti države za pogrešno postupanje vanparničnog suda trebalo bi da se osloni na teoriju uslova – *conditio sine qua non* teorija o uzročnosti – koju domaći sudovi i inače primenjuju pod određenim okolnostima.³⁰ To pitanje o uzročnosti trebalo bi da glasi: Ako se pogrešan postupak vanparničnog suda hipotetički eliminiše iz prošlosti, šta biva sa štetom? Trpi li stranka štetu i u toj hipotezi? Da li bi do štete došlo i da je vanparnični sud postupao onako kako je trebalo? Ako bi do štete došlo i da je vanparnični sud postupao onako kako je trebalo, onda ne stoji tvrdnja da je pogrešno postupanje tog suda uzrok štete. Međutim, postupanje vanparničnog suda treba označiti kao uzrok štete, ako je tačno da do štete ne bi došlo da je taj sud postupao onako kako je trebalo.

OBAVEZNO OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI

Pravilo kojim se država izuzima od građanske odgovornosti za javne beležnike neposredna je posledica samostalnosti i nezavisnosti notarske funkcije: Notar obavlja javnu službu, ali je statusno nezavisan od državne vlasti. Javnom beležniku su poverena javna ovlašćenja, ali on ostaje izvan državnog aparata.³¹ Budući da država ne odgovara i ne jamči za štete koje trećim licima prouzrokuje javni beležnik kao nosilac javne funkcije, zakonom je propisana obaveza javnog beležnika da ugovori osiguranje od odgovornosti za štetu koju obavljanjem javnobeležničke delatnosti prouzrokuje on sam ili neko od lica za koja on odgovara. Na taj način

²⁹ Čl. 30 ž st. 1 Zakona o vanparničnom postupku – ZVP, *Službeni glasnik* SRS br. 25/82 i 48/88 i *Službeni glasnik* RS br. 46/95 – dr. zakon, 18/2005 – dr. zakon, 85/2012, 45/2013 – dr. zakon i 55/2014.

³⁰ Vid. više Marija Karanikić Mirić, *Objektivna odgovornost za štetu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2013, 132, Marija Karanikić Mirić, *Krivična kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, predgovor napisao prof. dr Miodrag V. Orlić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2009, 230–242. Primera radi: Do vremenske amortizacije, to jest do umanjenja vrednosti vozila pukim protekom vremena, došlo bi i da to vozilo nije bilo protivpravno oduzeto oštećeniku, pa se ne može uzeti da je protivpravno oduzimanje vozila uzrok ovog umanjenja. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 435/2007 od 27. marta 2007, *ParagrafLex*.

³¹ Upor. "Le notaire, tout en détenant l'autorité publique, exerce sa fonction de manière impartiale et indépendante, en dehors de toute hiérarchie étatique." *Les principes fondamentaux du notariat de type latin* (Osnovni principi latinskog notarijata), Union Internationale de Notariat (raniji naziv: Union internationale du notariat latin), <http://www.uinl.org>.

se socijalizuju rizik od štete koju javni beležnik ili lice za koje on odgovara može da prouzrokuje trećem licu pogrešnim postupanjem u obavljanju javnobeležničke delatnosti, uključujući rizik od štete usled oštećenja, uništenja ili nestanka stvari primljenih u javnobeležnički depozit, a pod određenim uslovima i rizik od sudskih troškova koje sam notar može da ima u vezi s osiguranim slučajem.

Javni beležnik je dužan da se osigura od odgovornosti za štetu koju bi mogao da prouzrokuje obavljajući svoju delatnost (čl. 59 st. 1 ZJB). Pored toga, propisano je da osiguranje javnog beležnika od odgovornosti obuhvata i njegovo osiguranje od odgovornosti za radnje javnobeležničkog zamenika, pomoćnika, pripravnika i drugih lica koja rade kod javnog beležnika (čl. 59 st. 2 ZJB). Ovom odredbom nije izričito obuhvaćen jedan od subjekata za čije radnje javni beležnik takođe odgovara (čl. 170 st. 3 ZJB): Reč je o onom licu koje je javni beležnik izabrao da obezbeđuje prostorije u kojima se čuvaju stvari predate u javnobeležnički depozit (predmeti depozita i predmeti ispunjenja obaveze). Smisao navedenih pravila je sledeći: Obaveza javnog beležnika da se osigura od građanske odgovornosti važi za sve oblike odgovornosti za štetu prčinjenu u obavljanju javnobeležničke delatnosti kojima je on izložen, čime je obuhvaćena odgovornost za vlastiti čin, ali i odgovornost za drugoga. Pošto nema opravdanog razloga da se iz te konstrukcije izuzme slučaj odgovornosti za lice koje obezbeđuje prostorije u kojima je smešten javnobeležnički depozit, propuštanje da se ono pomene u čl. 59 st. 2 ZJB treba prevazići širim tumačenjem tamo upotrebljenih reči, pa treba uzeti da onaj ko obezbeđuje prostorije javnobeležničkog depozita radi kod javnog beležnika, bez obzira na to koja je pravna priroda njegovog angažovanja.

Obavezu da se osiguraju od odgovornosti imaju i lica na koja se shodno primenjuju pravila o odgovornosti i osiguranju od odgovornosti javnih beležnika. To su javnobeležnička komora (čl. 58 st. 5 ZJB), javnobeležnički zamenik i vršilac dužnosti javnog beležnika (čl. 50 st. 6 ZJB). Dalje, obaveza osiguranja od odgovornosti odnosi se na sve oblike građanske odgovornosti za štetu prouzrokovanu u obavljanju javnobeležničke delatnosti, pa tako i na slučajeve kada osiguranik odgovara solidarno s nekim drugim licem koje je prouzrokovalo štetu (čl. 50 st. 6 ZJB). Obaveza javnog beležnika da se osigura od odgovornosti za radnje javnobeležničkog zamenika s kojim solidarno odgovara izričito je predviđena zakonom (čl. 59 st. 2 ZJB). Obaveza komore da se osigura od odgovornosti za radnje vršioca dužnosti s kojim solidarno odgovara nije izričito propisana zakonom, ali treba uzeti da shodna primena pravila o osiguranju javnih beležnika nalaže da se komora osigura i od ovog oblika odgovornosti.

JAVNOBELEŽNIČKA DELATNOST

Koji to poslovi spadaju u notarsku delatnost? To treba znati da bi se mogao razumeti onaj deo zakonskog pravila o odgovornosti javnog beležnika po kojem on odgovara za štetu koju prouzrokuje u obavljanju svoje delatnosti. Javni beležnici su zakonom ovlašćeni da obavljaju određene poslove i druge radnje koje ina-

če suvereno obavlja država. Javno ovlašćenje koje je na notara preneto ima karakter *nadležnosti*. Javni beležnik ne sme da uskrati preduzimanje službene radnje, osim u zakonom propisanim slučajevima (vid. čl. 53 ZJB). Drugim rečima, notar je *dužan* da preduzima službene radnje odnosno da obavlja poslove iz domena notarske delatnosti osim u slučajevima kada je zakonom izričito ovlašćen da to odbije. To je, primerice, slučaj kada stranka zahteva da javni beležnik preduzme određenu radnju radi postizanja očigledno nedopuštenog ili nepoštenog cilja, ili da bi stvorila privid u pravnom prometu, izbegla zakonske obaveze ili protivpravno oštetila treće lice. Određene poslove koje su do sada obavljali sudovi ili organi uprave moći će ubuduće da obavljaju isključivo notari. Primera radi, pojedini pravni poslovi – kao što su ugovori po osnovu kojih se prenosi pravo svojine na nepokretnostima ili ugovori o doživotnom izdržavanju – zaključivaće se samo u obliku javnobeležničkog zapisa.³² Druge poslove koji spadaju u javnobeležničku delatnost moći će i dalje da obavljaju sudovi odnosno organi uprave. U takvim slučajevima forma javnobeležničkog zapisa biće konkurentna a ne isključiva forma u kojoj se može izjaviti pravnorelevantna volja. Recimo, izjava o pristanku donora na postupak biomedicinski potpomognutog oplodjenja davaće se u formi javnobeležničkog zapisa³³ ili u drugom zakonom propisanom obliku.³⁴ *o formi delatnosti*

U javnobeležničku delatnost spada sastavljanje javnobeležničkih isprava (zapisa, zapisnika, potvrda i overa) o pravnim poslovima i drugim činjenicama od značaja za pravni promet; zatim obavljanje nekih poslova koje sud po zakonu može svojom odlukom da poveri javnom beležniku (sprovođenje određenog postupka ili preduzimanje određenih radnji u sudskom postupku); kao i primanje različitih stvari, poput isprava, predmeta od vrednosti i novca, u javnobeležnički depozit. Isprave koje sastavi javni beležnik imaju dokaznu snagu javnih isprava kao da ih je sačinio sud. Odluke javnog beležnika donete u postupcima koje je beležnik sproveo kao poverenik suda imaju isto pravno dejstvo kao odluke samog suda i mogu se osporavati istim pravnim lekovima. Javnobeležnički depozit se po svom karakteru, režimu i pravnom dejstvu ne razlikuje od sudskog depozita. Pored svega navedenog posao javnog beležnika jeste da čuva originale isprava koje je sastavio i da izdaje njihove prepise; da javno potvrđuje činjenice; da savetuje stranke o pitanjima koja su predmet njegove delatnosti; da obavlja druge zakonom predviđene poslove.

GRAĐANSKA ODGOVORNOST JAVNIH BELEŽNIKA

Javni beležnik odgovara po opštim pravilima o deliktnoj (vanugovornoj) odgovornosti za štetu koju u obavljanju notarske delatnosti prouzrokuje on sam ili

³² Vid. čl. 82 ZJB.

³³ Vid. čl. 83 ZJB.

³⁴ Čl. 49 i 50 Zakona o lečenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognutog oplodjenja, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2009.

neko od lica za koja on odgovara.³⁵ Postoje i drugačija shvatanja. Na primer, Jožef Salma smatra da odgovornost javnog beležnika za štetu može da bude ugovorna ili deliktna po svojoj pravnoj prirodi "u zavisnosti od toga da li je notar povredio pravilo punomoćja za sastavljanje isprave ili imperativni propis". Po ovom shvatanju, priroda povređenog pravila dalje određuje obim javnobeležničke odgovornosti.³⁶ Međutim, javni beležnik ne može da postupa u predmetu u kojem je punomoćnik stranke. Štaviše, to je zakonski razlog za njegovo izuzeće (vid. čl. 54 ZJB). Kada obavlja poslove koji spadaju u domen javnobeležničke delatnosti, javni beležnik ne postupa po punomoćju, nego po javnom ovlašćenju koje mu je preneto zakonskom normom. On je dužan da to čini *nepristrasno* – nezavisno od države koja ga je imenovala, ali i od učesnika u notarijalnom postupku i drugih privatnopravnih subjekata. Dok se advokat rukovodi najboljim interesom stranke koju zastupa, javni beležnik savetuje obe stranke, a postupa u skladu s interesima javnobeležničke službe koja mu je poverena. Za razliku od nekih pravnih sistema u kojima jedno lice može istovremeno da bude i javni beležnik i advokat – uz obavezu da u svakom konkretnom slučaju nedvosmisleno stavi do znanja u kom svojstvu postupa – u našem pravnom sistemu javni beležnici obavljaju javnobeležničku delatnost kao isključivo zanimanje.³⁷ Primera radi, u Nemačkoj postoje tri vrste javnog beležništva: isključivo (*Nurnotariat*), advokatsko (*Anwaltsnotariat*) i državno (*Staatsnotariat*).³⁸ Francuski javni beležnici uz javnobeležničku

³⁵ S ovim se slaže i Marko Đurđević, "Odgovornost javnog beležnika za štetu prouzrokovanu sopstvenom radnjom (prema Zakonu o javnom beležništvu)", u: Vuk Radović (ur.) *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom Evropske unije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2011, *passim*. U našem pravu je i odgovornost advokata zasnovana na opštim pravilima o vanugovornoj odgovornosti, a ne na pravilima ugovorne odgovornosti, to jest odgovornosti za povredu postojeće obaveze. Vid. detaljnu analizu Miodrag Orlić, "Građansko-pravna odgovornost advokata u srpskom pravu", u: *Odgovornosti osiguranje odgovornosti advokata*, Intermex, Beograd 2006, 13–26. Hrvatski zakonodavac je izričito propisao da javni beležnik odgovara po opštim pravilima o odgovornosti službenih lica, i to za štetu koju pričinu povredom svoje službene dužnosti. Država ne odgovara za njega. Vid. čl. 42 Zakona o javnom bilježništvu, *Narodne novine RH* br. 78/1993, 29/1994, 16/2007. Drugim rečima, javni beležnik nije državni službenik, pa država za njega ne odgovara, ali on sam odgovara po pravilima po kojima službenici odgovaraju, a to su pravila o deliktnoj odgovornosti za štetu prouzrokovanu povredom pravila službovanja.

³⁶ Jožef Salma, "Notarijalno obligaciono pravo", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1/2012, 99. U istom smislu: "Ako je za pojedine javnobilježničke radnje potrebna punomoć stranke, tada se javlja mandatni (ugovorni) odnos između javnog bilježnika i opunomoćitelja." Loris Belanić, "Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djelatnosti prometa i prijevoza", *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1/2009, 572. N.B. Salma govori o punomoćju za sastavljanje isprave – dakle, o punomoćju za obavljanje najvažnijeg javnobeležničkog posla, a ne o punomoćju za obavljanje poslova koji i ne spadaju u javnobeležničku delatnost. Javnim beležnicima je dozvoljeno obavljanje i takvih poslova u nekim pravnim sistemima, ali u našem u načelu nije.

³⁷ D. Đurđević, "Pravni položaj notara u evropskim pravnim porecima i u srpskom pravu", 169–170.

³⁸ Vid. Dragana Knežić-Popović, "Javno beležništvo u evropskim zemljama, iskustva i razlike", *Pravni život* 10/1998, 799. Ipak, pravila notarijalnog postupka, etičke norme koje obavezuju no-

delatnost obavljaju i komercijalne poslove – upravljaju zemljišnim posedima, procenjuju imovinu, posreduju u prometu nepokretnosti i tome slično.³⁹

U pojedinim pravnim sistemima je dozvoljeno da javni beležnik uz notarski posao obavlja i neke druge poslove – recimo, da pored toga što je javni beležnik, on bude i advokat. Ova svojstva jednog te istog lica ne mogu da se kumuliraju u jednom postupku: Tamo gde jedno lice može da bude i javni beležnik i advokat, ono u svakom pojedinačnom slučaju može da se javi ili u jednom ili u drugom svojstvu – nikako u oba svojstva istovremeno. Kada javni beležnik postupa po punomoćju – u sistemima u kojima je to uopšte dozvoljeno – on i ne postupa kao javni beležnik, ne obavlja javnobeležničku delatnost, već se tada pojavljuje u nekom drugom svojstvu. Stoga treba odbaciti pomenutu tvrdnju da se odgovornost za štetu prouzrokovanu obavljanjem javnobeležničke delatnosti u srpskom pravu kvalifikuje kao ugovorna kada javni beležnik povredi obavezu iz punomoćja i tako pričinu štetu svom vlastodavcu.⁴⁰

Delatnost javnog beležnika u srpskom pravu nespojiva je s advokaturom i drugim plaćenim zanimanjima i funkcijama.⁴¹ Javnim beležnicima je zabranjeno i da se povezuju, saraduju i dele prostor s advokatima, agencijama za promet nepokretnostima i slično.⁴² Javnom beležniku je zakonom izričito dopušteno da obavlja funkciju u javnobeležničkoj komori i u međunarodnim javnobeležničkim udruženjima, da bude izvršilac testamenta, staralac zaostavštine, staralac poslovno nesposobnog lica, medijator, arbitar, sudski prevodilac i da povremeno i dopunski obavlja naučnu, nastavnu i umetničku delatnost (vid. čl. 5 st. 2 ZJB). Na primer, javni beležnik odgovara po pravilima o ugovornoj odgovornosti za štetu prouzrokovanu povredom obaveze iz izdavačkog ugovora koji je kao autor zaključio obavljajući naučnu ili umetničku delatnost. Isto tako, on odgovara za štetu koju prouzrokuje obavljajući prevodilačke poslove. Međutim, u ovim slučajevima se ne radi o odgovornosti za štetu prouzrokovanu obavljanjem javnobeležničke delatnosti, pa se oni i ne mogu uzeti kao primer ugovorne odgovornosti javnih beležnika.

tare i notarski tarifnik jedinstveni su u čitavoj Nemačkoj. Izvor: Portal Savezne javnobeležničke komore (*Bundesnotarkammer*), <http://www.bnok.de>, pristup 4. juna 2014.

³⁹ Vid više D. Knežić-Popović, "Javno beležništvo u evropskim zemljama, iskustva i razlike", 796 i dalje.

⁴⁰ Kada bi u srpskom pravu bilo dopušteno da jedno lice bude i javni beležnik i advokat, moglo bi se dalje diskutovati o tome da li je njegova odgovornost za štetu pričinjenu u advokatskom svojstvu ugovorne ili deliktne prirode. Prevagu odnosi shvatanje da je građanska odgovornost advokata u srpskom pravu deliktna, to jest vanugovorna. Tako M. Orlić, "Građansko-pravna odgovornost advokata u srpskom pravu", *passim*.

⁴¹ Nasuprot tome, Zakon o javnim beležnicima iz 1930. dopuštao je da javni beležnik zastupa stranku pod određenim uslovima (§ 3) i propisivao da javni beležnik tada odgovara jednako kao i advokat a njegov odnos prema stranci prosuđuje se po propisima Zakona o advokatima (§ 5).

⁴² Vid. čl. 5 i čl. 55 ZJB.

Kao lice kome su poverena javna ovlašćenja, notar ima javnopravnu dužnost da preduzima službene radnje:⁴³ on može da odbije da obavlja poslove iz okvira svoje delatnosti samo iz razloga koji su izričito propisani zakonom (čl. 9 st. 2 ZJB). Kada obavlja svoju delatnost, javni beležnik je dužan da postupi u skladu s načelom savesnosti i poštenja (čl. 9 st. 1 ZJB). Između javnog beležnika i stranke u postupku koja bi mogla da se nađe u poziciji oštećenika ne postoji ugovorni odnos. Obaveza notara da se vlada po određenim standardima jeste njegova javnopravna dužnost. Ta obaveza nije korelat subjektivnog prava stranke u notarijalnom postupku. Tek ako dođe do štete, stranka u notarijalnom postupku stiče subjektivno pravo prema javnom beležniku da joj tu štetu naknadi, pod uslovom da je štetu prouzrokovao obavljajući notarsku delatnost na način na koji to nije trebalo da čini. Građanska odgovornost javnog beležnika jeste vanugovorna i kada on prouzrokuje štetu u vezi sa čuvanjem predmeta javnobeležničkog depozita ili predmeta ispunjenja obaveze.⁴⁴ Javnobeležnički depozit ima isto pravno dejstvo, režim i karakter kao i sudski depozit (čl. 174 ZJB),⁴⁵ a depozitne poslove javni beležnik obavlja kao imalac javnog ovlašćenja koje mu je preneto zakonskom normom. Do štete može da dođe, na primer, kada javni beležnik neovlašćeno odbije da primi predmet na čuvanje ili kada na pogrešan način čuva predmete koje je primio u depozit, pa oni nestanu, budu oštećeni ili uništeni.

Izuzetno, ako stranka koja je u javnobeležnički depozit položila hartije od vrednosti ovlasti javnog beležnika da preduzima radnje radi očuvanja, obezbeđenja ili namirenja prava iz hartije, onda javni beležnik ima pravni položaj punomoćnika (čl. 165 ZJB). Serijske i dematerijalizovane hartije od vrednosti ne mogu se predati javnom beležniku na čuvanje. Beležnik ima obavezu da čuva fizički integritet stvari koja mu je predata,⁴⁶ pa tako i hartije od vrednosti, a za štetu koja nastane usled oštećenja, uništenja ili gubitka hartije koja mu je poverena odgovara po pravilima o deliktnoj odgovornosti. Međutim, stranka može da ovlasti javnog beležnika i da se brine o pravu iz hartije, to jest da preduzima radnje radi

⁴³ U tom smislu vid. D. Đurđević, "Pravni položaj notara u evropskim pravnim porecima i u srpskom pravu", 160 i dalje.

⁴⁴ Javni beležnik je deliktno odgovoran i za štetu koja potiče od neispravnosti uređaja za obezbeđenje prostorija u kojima se čuvaju predmeti položeni u javnobeležnički depozit. Međutim, ako je neispravnost tog uređaja posledica namernog ili krajnje nepažljivog postupanja njegovog proizvođača odnosno prodavca, javni beležnik koji je isplatio naknadu oštećeniku ima pravo da u roku od jedne godine od isplate zahteva da mu proizvođač odnosno prodavac neispravnog uređaja regresira isplaćeni iznos (čl. 170 st. 5 ZJB). Zakon to ne kaže ali treba uzeti da u ovakvim slučajevima javni beležnik mora da dokaže ne samo kvalifikovanu krivicu ovih lica nego i kontinuitet neispravnosti predmetnog uređaja, to jest da je uređaj bio neispravan još kada ga je proizvođač pustio u promet, odnosno kada ga je prodavac predao javnom beležniku – ili makar da je još u to vreme postojao uzrok potonjeg kvara.

⁴⁵ Upor. čl. 211–224 ZVP.

⁴⁶ Serijske i dematerijalizovane hartije od vrednosti ne mogu da se polože u javnobeležnički depozit. Vid. čl. 165 st. 1 ZJB.

očuvanja, obezbeđenja ili namirenja tog prava. Tada se pravni položaj javnog beležnika izjednačava s položajem punomoćnika. Ovlašćenje koje stranka daje javnom beležniku nije javnopravne nego privatnopravne prirode. Njegov izvor je pravni posao a ne zakon. Javni beležnik ne može da odbije ovo ovlašćenje ako nisu ispunjeni zakonski uslovi pod kojima on izuzetno može da odbije obavljanje poslova u okviru svoje delatnosti (čl. 9 st. 2 ZJB). Međutim, to ne menja prirodu ovlašćenja: ono je privatno a ne javno, konstituisano pravnim poslom a ne preneto zakonom. Javni beležnik je dužan da se o pravu iz deponovane hartije brine s povećanom pažnjom brižljivog i urednog čoveka, a za štetu koju prouzrokuje obavljajući ovaj posao on odgovara po opštim pravilima u ugovornoj odgovornosti. Kada stranka ovlasti javnog beležnika da se brine o pravima iz deponovanih hartija od vrednosti, od njega se ne očekuje nepristrasno postupanje, nego naprotiv, postupanje u najboljem interesu deponenta.⁴⁷

Osnov odgovornosti javnog beležnika nije izričito opredeljen zakonskim pravilom. Prema pomenutom čl. 58 st. 1 ZJB, *javni beležnik je dužan da naknadi štetu koju je prouzrokovao u obavljanju delatnosti*. Iz jezičkog tumačenja ove odredbe proizlazi da je ta odgovornost objektivna, to jest da notar odgovara za štetu prouzrokovanu obavljanjem javnobeležničke delatnosti, iako je tu svoju delatnost u svemu obavljao onako kako je trebalo. Drugim rečima, u zakonskom pravilu ne pominje se krivica, pa na prvi pogled izgleda da ona i nije potrebna. Međutim, logičko tumačenje nalaze da se citirana odredba drugačije razume: U odsustvu posebnih pravila u pogledu osnova građanske odgovornosti javnog beležnika, tu odgovornost treba zasnovati na opštim pravilima. Javnobeležnička delatnost ne može se označiti kao opasna delatnost: Ta delatnost *ne generiše* povećanu opasnost od štete po okolinu kada se obavlja onako kako bi je obavljao razuman i pažljiv učeni pravnik kome je poklonjeno javno poverenje.⁴⁸ Budući da je tako, opšta pravila nalažu da se za štetu prouzrokovanu u obavljanju javno-

odgovornost po osnovu krivice
⁴⁷ Otvara se pitanje da li je ova mogućnost rezervisana za hartije od vrednosti, to jest može li stranka da ovlasti javnog beležnika da na određeni način postupi s deponovanim predmetima kako oni ne bi gubili vrednost i može li javni beležnik da odbije to ovlašćenje. Zakonodavac je definisao javnobeležničku delatnost, potom je dao i jednu restriktivnu listu poslova koje javni beležnik može da obavlja pored svoje javnobeležničke delatnosti kao poslova koji su svi odreda stručni i koji se obavljaju nezavisno i nepristrasno, a otvorio je i mogućnost da javni beležnik izuzetno bude stavljen u poziciju postupanja po ovlašćenju stranke da brine o pravu iz deponovane hartije od vrednosti, a ne samo o fizičkom integritetu te hartije. *To je jedini posao u kojem se od njega ne očekuje nepristrasnost*. Mislim da tu mogućnost treba sasvim usko tumačiti i da s njom ne treba praviti nikakve analogije.

⁴⁸ Upor. "(1) Opasnu delatnost treba razumeti kao ljudsku aktivnost koja, kada se obavlja na normalan način, a to će reći onako kako bi je obavljao razuman i pažljiv čovek, predstavlja povećanu opasnost od štete za okolinu, to jest generiše povećani rizik štete po druge. (2) Ako je delatnost takva da je se razuman i pažljiv čovek ne prihvata ako za nju nije posebno obučan, onda je mero-davno da li delatnost predstavlja povećanu opasnost od štete kada se obavlja na profesionalan način, to jest onako kako bi je obavljao razuman i pažljiv stručnjak. U tom slučaju delatnost je opasna ako stvara povećani rizik štete i kada je obavljao razuman i pažljiv stručnjak. (3) U opasnoj delatnosti tre-

beležničke delatnosti odgovara po osnovu krivice. Uslovi za zasnivanje odgovornosti po osnovu krivice dobro su znani: Potrebno je da je štetnik svojim činjenjem ili nečinjenjem prouzrokovao oštećeniku neki od pravom priznatih oblika štete i da je za to prouzrokovanje kriv. Sve ovo važi i kada javni beležnik prouzrokuje štetu u obavljanju svoje delatnosti: Nema posebnih pravila o šteti za koju javni beležnik odgovara te se na uobičajeni način razmatra i pitanje kauzaliteta, to jest postojanje uzročno-posledične veze između određenog postupanja javnog beležnika i štete koju je pretrpeo oštećenik. Međutim, *pojam krivice javnog beležnika ima određenih specifičnosti u odnosu na osnovno razumevanje krivice*. To proizlazi iz posebnosti pravnog statusa javnih beležnika: Specifičan pravni status javnih beležnika u jednom pravnom sistemu utiče na sadržinu osnovanih društvenih očekivanja koja se formiraju prema jednom hipotetički razumnom i pažljivom javnom beležniku. Upravo ta očekivanja jesu merilo javnobeležničke krivice – u odnosu na njih sud odmerava ponašanje konkretnog javnog beležnika kada prosuđuje da li je on kriv.

JAVNOBELEŽNIČKA KRIVICA

Prvo da pogledamo osnovno razumevanje krivice u srpskom pravu. Pod naslovom *Kada postoji krivica*, u članu 127 Skice stoji:⁴⁹ “Pri prosuđivanju da li je lice koje je štetu prouzrokovalo krivo ili ne, to jest da li se ponašalo kako je trebalo, sud vodi računa o redovnom toku stvari i o tome šta se od razumnog i pažljivog čoveka moglo osnovano očekivati u datim okolnostima.” Ova definicija je neopravdano izostavljena iz jugoslovenskog Zakona o obligacionim odnosima. Međutim, sudovi su postepeno prihvatili pojmovno određenje krivice koje je bilo predloženo Skicom, pa se sada bez sumnje može reći da se krivica u domaćem građanskom pravu razume kao pogrešno postupanje odgovornog lica, a ne kao njegova svest ili volja određenih kvaliteta.⁵⁰ Sudovi prosuđuju krivicu *in abstracto*, a to će reći po jednom objektivnom merilu na čiju sadržinu u načelu ne utiču lične osobine i prilike štetnika.

ba uvrstiti i one koje redovno nisu opasne ali to postaju s obzirom na opasne okolnosti pod kojima ih treba obaviti.” M. Karanić Mirić, *Objektivna odgovornost za štetu*, 86.

⁴⁹ Upor. Mihailo Konstantinović, *Obligacije i ugovori. Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Službeni list, Beograd 1996, 78. Komisija za izradu Građanskog zakonika predlaže pozakonjenje ovog pravila. Upor. čl. 171 (Postojanje krivice), Komisija za izradu Građanskog zakonika, *Prednacr. Građanski zakonik Republike Srbije. Druga knjiga. Obligacioni odnosi*, Vlada Republike Srbije, Beograd 2009 (Prednacr).

⁵⁰ Vid. naročito Miodrag V. Orlić, “Subjektivna deliktna odgovornost u srpskom pravu: razvoj i perspektive”, u: *Forum za građansko pravo za jugoistočnu Evropu. Izbor radova i analiza. Knjiga I*, GTZ, Beograd 2010, 331–353, Miodrag V. Orlić, “Esej o krivici – u građanskom pravu”, *Pravni život* 1–2/2009, 179–198. Vid. takođe: M. Karanić Mirić, *Krivica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu, passim.*, Miodrag Orlić, “Građansko-pravna odgovornost advokata u srpskom pravu”, 13–26.

Merilo krivice je pooštreno kada štetu prouzrokuje stručnjak. U našem pravu već dugo važe posebna pravila o odgovornosti za profesionalnu ili stručnjačku krivicu: Kada prosuđuju da li se lice koje je štetu prouzrokovalo u profesionalnom svojstvu ponašalo onako kako je trebalo, sudovi se ne pitaju kako bi u istoj situaciji postupio razuman i pažljiv čovek, nego razuman i pažljiv stručnjak.⁵¹ Merilo profesionalne krivice je objektivno, apstraktno. To ne znači da pri proceni da li je krivo lice koje je štetu prouzročilo obavljajući neku profesionalnu delatnost – sud neće uzeti u obzir okolnosti u kojima je ono postupalo, nego da lične osobine, sposobnosti, stanja i prilike tog lica u načelu ne utiču na sadržinu merila njegove krivice. Okolnosti u kojima je došlo do štete uzimaju se kao zadate, nepromenjive, a ponašanje štetnika odmerava se prema zamišljenom ponašanju razboritog i pažljivog dobrog stručnjaka u tim istim okolnostima. Za zasnivanje odgovornosti stručnjaka dovoljna je obična nepažnja.⁵² Ona se u domaćem pravu oborivo pretpostavlja pod uslovom da je utvrđeno postojanje štete i uzročne veze kao stalnih i opštih uslova za zasnivanje odgovornosti.⁵³ Međutim, postojanje te nepažnje ceni se po jednom višem standardu: Nije dovoljno da se štetnik ponašao kao razuman i pažljiv čovek, već se od njega zahteva razboritost i pažljivost dobrog stručnjaka.⁵⁴

⁵¹ Vid. umesto svih: Miodrag V. Orlić, “Evolucija shvatanja o krivici (u srpskom pravu) sa osvrtom na pojam profesionalne krivice”, u: *Private Law Reform in South East Europe: Liber Amicorum Christa Jessel-Holst* (ur. Mirko Vasiljević et al.), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2010, 263–279.

⁵² Vid. primera radi: Rešenje Vrhovnog suda Srbije Rev. 1000/2006 od 14. septembra 2006, *ParagrafLex* (za zasnivanje odgovornosti lekara dovoljna je obična nepažnja).

⁵³ Stav da se pretpostavka krivice iz čl. 154 st. 1 Zakona o obligacionim odnosima odnosi na običnu nepažnju zauzeli su najviši sudovi nekadašnje Jugoslavije nedugo nakon što je taj zakon usvojen. Vid. Zaključak XIV Zajedničke sednice Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda od 25. i 26. marta 1980. godine, *Zbirka sudskih odluka*, knj. V, sv. 1, 18.

⁵⁴ Komisija za izradu Građanskog zakonika predlaže da se pravilo o profesionalnoj krivici *pozakoni* na sledeći način: “Ali, pri prosuđivanju da li je lice koje profesionalno obavlja određenu delatnost (na primer, lekari, veterinari, medicinsko osoblje, inženjeri, arhitekta, advokati, notari) skrivljeno prouzrokovalo štetu, sud vodi računa o pravilima nauke i struke, o životnom iskustvu i o tome šta se od razumnog i pažljivog stručnjaka moglo osnovano očekivati u datim okolnostima.” Čl. 171 st. 2 Prednacrta. Komisija predlaže da se u zakonik unese i posebno pravilo o odgovornosti države i drugih subjekata javnih ovlašćenja: *Državni organ, imalac javnih ovlašćenja, organ autonomne pokrajine ili organ jedinice lokalne samouprave odgovara za imovinsku i neimovinsku štetu koju prouzrokuje trećim licima svojim nezakonitim ili nepravilnim radom.* – čl. 186 Prednacrta. Ostavimo po strani to što se ovim pravilom kao odgovorno lice imenuju i oni kojima za to nedostaje pravni subjektivitet. Što se tiče javnih beležnika, pravilo bi se odnosilo i na njih kao imaoce javnih ovlašćenja, pa bi na taj način pogrešno (skriviljeno) postupanje javnih beležnika bilo raščlanjeno na postupanje protivno zakonu i na postupanje koje se u širem smislu označava kao nepravilno, a to je ono koje je protivno pravilima javnobeležničke službe odnosno ponašanje koje nije razborito i pažljivo u dovoljnom stepenu.

Na prvom mestu treba videti da li je notarska odgovornost jedan vid stručnjačke odgovornosti, odnosno da li je krivica javnog beležnika – profesionalna krivica. Nema nikakve sumnje da se javni beležnik kvalifikuje kao stručnjak u kontekstu utvrđivanja njegove građanske odgovornosti. Taj zaključak ne zavisi od toga da li javnog beležnika prvenstveno vidimo kao pripadnika slobodne pravničke profesije⁵⁵ ili mislimo da u njegovom statusu pretežu obeležja nosioca javne službe to jest ličnosti od javnog poverenja. Odgovorno lice smatramo stručnjakom kada delatnost kojom se ono bavi podrazumeva formalno obrazovanje i praktičnu obuku kojima se stiču posebna stručna znanja i veštine. Formalno obrazovanje i praktična obuka, a po pravilu i institucionalizovana proveda tako stečenih znanja i veština, predstavljaju uslov za članstvo u profesionalnim komorama, udruženjima ili savezima, koji obavljaju regulatornu funkciju, u pojedinim profesijama izdaju licence za bavljenje datom profesijom, a u svakom slučaju sankcionišu nestručna i druga nepoželjna ponašanja svojih članova.

Javni beležnik je učeni pravnik: Među brojnim uslovima za njegovo imenovanje (čl. 25–26 ZJB) nalaze se diploma pravnog fakulteta, položen pravosudni i javnobeležnički ispit i najmanje pet godina radnog iskustva u pravnoj struci nakon položenog pravosudnog ispita. Društvena očekivanja prema javnim beležnicima kao stručnjacima osnovano su veća, zahtevnija, strože postavljena nego prema onima koji nemaju posebna stručnjačka znanja i veštine. Ponašanje lica koje je prouzrokovalo štetu obavljajući profesionalnu delatnost odmerava se prema povišenom objektivizovanom standardu razboritosti i pažnje. Takav štetnik se ne oslobađa odgovornosti ako dokaže da se ponašao kao razuman i pažljiv čovek, već samo ako dokaže da je postupao onako kako bi se u istoj situaciji poneo razuman i pažljiv stručnjak. Ako štetnik ima neke lične osobine zbog kojih je taj standard u vreme prouzrokovanja štete za njega bio objektivno nedostižan, to se ne uzima u obzir. To što konkretan stručnjak iz nekog razloga nije bio u stanju da ispunji povišene društvene zahteve prema stručnjacima, ne može mu se računati kao oslobađajući razlog. Štaviše, ako je konkretan stručnjak raspolagao nekakvim posebnim, dodatnim znanjima i veštinama koja obično nemaju stručnjaci njegove specijalizacije, onda se od njega kao natprosečnog stručnjaka osnovano očekuje da primeni i svoja posebna znanja i veštine i to s jednakim stepenom razboritosti i pažljivosti.

O MERILU JAVNOBELEŽNIČKE KRIVICE

Profesionalna krivica se i ovde procenjuje prema apstraktnom, depersonalizovanom merilu, što znači bez obzira na lične osobine konkretnog notara: Pri prosuđivanju da li se postupanje javnog beležnika koje je dovelo do štete kvalifikuje kao skrivljeno, sud treba da uporedi ponašanje konkretnog javnog beležnika

⁵⁵ Vid. Ljubiša Dabić, "Profesionalna odgovornost nosilaca slobodnih profesija", *Pravo i pravda* 7-9/2010, 44-58, naročito str. 50.

ka s ponašanjem *hipotetički razumnog i pažljivog, iskusnog i pravnički veoma obrazovanog javnog beležnika* pod istim okolnostima. Ako nađe da se konkretan javni beležnik nije ponašao na ovaj način, to jest onako kako se od njega moglo osnovano očekivati, sud treba da utvrdi da je taj javni beležnik kriv u građanskopravnom smislu.

Koja je sadržina ovog objektivizovanog merila krivice? Kakvo ponašanje se osnovano očekuje od *razumnog i pažljivog učenog pravnika kojem su poverena javna ovlašćenja*? Od javnog beležnika se na prvom mestu očekuje da postupa u skladu sa zakonom. Na primer, on ne sme da uskrati obavljanje službene radnje bez zakonskog uporišta ili da povredi zakonsku dužnost čuvanja javnobeležničke tajne. Međutim, notar može da greši i kada strogo uzet ne vređa zakonsku normu: To što ponašanje javnog beležnika nije protivno zakonu još uvek ne znači da ono nije pogrešno – recimo, u tom smislu što je nestručno, nesavesno, pristrasno – odnosno da je notar postupio onako kako je trebalo da postupi. Notar postupa pogrešno i kada krši pravila pravničke struke i, uže gledano, javnobeležničke službe, kao i uvek kada vređa javno poverenje koje mu je ukazano, odnosno kada službene radnje u okvirima svoje delatnosti ne preduzima u javnom nego u nekom partikularnom interesu.

Primeru radi, pogrešno postupa javni beležnik koji ne upozori stranke na rušljivost ugovora koji zaključuju; propusti da unese u ugovor to što stranke sklapaju takav ugovor uprkos ovom njegovom upozorenju; propusti da proveri status nepokretnosti prilikom sklapanja ugovora koji se odnosi na tu nepokretnost; propusti da obezbedi predmete koje je preuzeo u javnobeležnički depozit i prostori u kojima čuva te predmete. Međutim, kada overava potpis prodavčevog punomoćnika na nejavnoj ispravi koja sadrži pravni posao (primeru radi, ugovor o prodaji motornog vozila⁵⁶) javni beležnik nije dužan da ispituje da li je punomoćnik ovlašćen da zaključi taj ugovor. Ali, ako javni beležnik zna da takvog ovlašćenja nema, ima poseban uvid u to što je punomoćje otkazano, pa ipak legalizuje potpis, onda na njegovoj strani postoji krivica. Na ovom primeru vidi se jasno da nije dovoljno da javni beležnik postupa *lege artis*, nego i *bona fide*. Pogrešno postupa i notar koji ne čuva ili na neodgovarajući način čuva originale isprava koje je sastavio, kao i notar koji s nedovoljno pažnje javno potvrđuje činjenice za koje je morao da zna da nisu tačne.

Ovi parametri se ne isključuju međusobno: Jedno te isto činjenje ili nečinjenje može u isto vreme da bude i nezakonito i protivno pravilima struke i nedovoljno razborito i nedovoljno pažljivo i takvo da vređa javno poverenje. Razuman i pažljiv učeni pravnik koji uživa javno poverenje i na kojeg su preneti javna

⁵⁶ U nedostatku domaće prakse, ovde se može navesti odluka jednog hrvatskog suda, ŽS Kc Gž 2009/2009-2 od 8. aprila 2010: "Da li je punomoćnik tužitelja bio ovlašćen sklopiti ugovor o prodaji, nije bio dužan ispitivati javni bilježnik prilikom ovjere potpisa, već državni organ koji je temeljem tog ugovora izvršio upis promjene vlasništva na osobnom vozilu tužitelja." Izvor: www.iusinfo.hr, pristup 30. maja 2014.

ovlašćenja da ih izvršava u interesu javnobeležničke službe neće samo gledati šta mu je naređeno zakonom da čini nego će u obzir uzeti i sve ono na šta ga pravnička struka i javnobeležnička služba obavezuju, pa će svoj posao vršiti u skladu s javnim interesom i s pojačanom pažnjom koja se od njega osnovano očekuje s obzirom na pravni status koji on uživa. Nije dovoljno, dakle, da notar postupa kao razuman i pažljiv čovek, pa ni kao razuman i pažljiv učeni pravnik, to jest pravni stručnjak, već se od njega osnovano očekuje da postupa s razboritošću i pažnjom učenog pravника koji je istovremeno i nosilac javne službe, što znači s razboritošću i pažnjom učenog pravника kojem je poklonjeno javno poverenje da u javnom interesu obavlja poslove koji izvorno spadaju u nadležnost države. Merilo javnobeležničke krivice ovde je izloženo opisno i pragmatično, s prvenstvenim ciljem da usmeri i javnog beležnika i sudiju koji utvrđuje da li je javni beležnik kriv u konkretnom slučaju.

Da sumiramo. (1) Opšta norma o subjektivnoj odgovornosti za štetu sadrži neodređenu dispoziciju – standard osnovano očekivanog ponašanja, a ne konkretan opis takvog ponašanja.⁵⁷ Sudovi i pravna nauka konstruišu ovu normu iz odgovarajućih odredaba Zakona o obligacionim odnosima, a pre svega iz čl. 16 i čl. 154 st. 1 ovog zakona, usvajajući kao dispoziciju jedno pravilo o ponašanju ljudi koje već dugo važi u praksi naših sudova i čije pozakonjenje je pomenutom odredbom čl. 127 Skice predložio Mihailo Konstantinović. To pravilo nalaže da svako postupa onako kako bi se prema redovnom toku stvari moglo osnovano očekivati od razumnog i pažljivog čoveka u datim okolnostima. (2) Ova dispozicija je preciznija, čvršće određena kada potencijalni štetnik postupa u profesionalnom kapacitetu: Od stručnjaka se osnovano očekuje da postupa sa stručnjacom, profesionalnom razboritošću i pažnjom, to jest onako kako bi se u datim okolnostima ponašao razuman i pažljiv stručnjak odgovarajuće specijalizacije. (3) Međutim, u slučaju da za štetu odgovara javni beležnik, dispozicija norme o subjektivnoj odgovornosti određena je još preciznije, s još više detalja. Takva dispozicija sadrži još više elemenata koje sudija mora da uzme u obzir pri prosuđivanju da li se javni beležnik ponašao onako kako je trebalo. Javni beležnik nije samo pravni stručnjak; on je pravni stručnjak kome je ukazano javno poverenje. Zato se merilo krivice javnog beležnika razlikuje od merila krivice drugih pravnih stručnjaka, to jest učenih pravnikâ na koje nisu prenetâ javna ovlašćenja. Primera radi, za javnog beležnika važi stroži i složeniji standard osnovano očekivanog postupanja nego za advokata. Od javnog beležnika osnovano se očekuje da postupa kao razborit i osobito pažljiv učeni pravnik kome je poklonjeno javno poverenje da samostalno, nezavisno, isključivo i u javnom interesu obavlja određene poslove koje je izvorno dužna da obavlja država. Javni beležnik je vezan imperativnim propisima,

⁵⁷ O neodređenim dispozicijama i njihovim vrstama, a posebno o dispozicijama s neodređenim pravnim pojmovima – pravnim standardima, vid. R. Lukić, 96–99. Ove poslednje neodređene dispozicije nisu alternativne – postoji samo jedan jedini način ponašanja koji je predviđen dispozicijom i koji za svaki konkretan slučaj treba konkretno odrediti (str. 99).

načelom savesnosti i poštenja, visokim standardima pravničke struke, ali i javnim poverenjem koje mu je ukazano i interesima javne službe koju obavlja i u tom smislu on je manje slobodan u svom postupanju nego advokat.

O SUVIŠNOSTI POJMA STRUČNE GREŠKE

Subjektivna odgovornost stručnjaka posebna je po tome što je merilo stručnjačke krivice pooštreno u odnosu na opšta pravila o subjektivnoj odgovornosti. To važi i za javne beležnike. Nema nikakvog posebnog uslova za zasnivanje subjektivne odgovornosti notara – nema dodatnog zahteva u pogledu, primera radi, protivpravnosti radnje kojom je pričinjena šteta, predvidljivosti pričinjene štete ili vrste štete koju oštećenik podnosi. Za javne beležnike važe opšta pravila o odgovornosti po osnovu krivice, s tom specifičnošću što se postojanje njihove krivice ceni po jednom pooštrenom standardu.

Međutim, govoreći o uslovima za zasnivanje stručnjačke odgovornosti za pričinjenu štetu, ponekad se uz opšte uslove odgovornosti – u koje spadaju šteta, uzročna veza i krivica – dodaje još i stručna (profesionalna) greška. U toj konstrukciji za zasnivanje profesionalne odgovornosti nije dovoljno skrivljeno prouzrokovanje štete nego se još zahteva i da se onaj postupak stručnjaka kojim je pričinjena šteta kvalifikuje kao stručna greška, to jest da to postupanje bude protivno pravilima odgovarajuće struke. Ovakvo rezonovanje naročito je rasprostranjeno u tekstovima o odgovornosti lekara i drugog medicinskog osoblja,⁵⁸ ali se u poslednje vreme proširilo i na oblast građanske odgovornosti notara i može se naći kako u opštim napisima o profesionalnoj odgovornosti u kojima se javni beležnici izričito ubrajaju u stručnjake,⁵⁹ tako i u napisima koji se odnose specijalno na javne beležnike.⁶⁰

U našem pravu pojam stručne greške obuhvaćen je pojmom profesionalne krivice. Stoga je suvišno da se stručna greška notara izdvaja kao poseban uslov za

⁵⁸ Vid., npr., Ivana Stojanović, "Dijagnostičke lekarske greške", *Pravni život* 1/2010, 225. Vid. takođe Petar Klarić, "Autorizovano izlaganje", u: *Godišnjak tribine Pravnog fakulteta u Zagrebu i Klubâ pravnikâ grada Zagreba, Bilten br. 2* (ur. Jakša Barbić), Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 2002, 46. O neosnovanom ubrajanju stručne (lekarske) greške među uslove za zasnivanje građanske odgovornosti za štetu pričinjenu obavljanjem medicinske delatnosti i o specifičnom odnosu pojmova profesionalne krivice i stručne greške u srpskom pravu vid., umesto svih, Miodrag V. Orlić, "Zakon o zdravstvenoj zaštiti i odgovornost lekara za prouzrokovanu štetu", poseban otisak iz časopisa *Pravni život* 7-8/2012, Udruženje pravnikâ Srbije, Beograd 2012, Marija Karanikić Mirić, "Krivica kao osnov deliktne odgovornosti lekara u građanskom pravu", *Pravni život* 10/2013, 623-638.

⁵⁹ "Generalno, za građansku odgovornost nosilaca slobodnih profesija na osnovu krivice (subjektivna odgovornost) zahteva se ispunjenje četiri pretpostavke: radnja iz koje je proistekla šteta, koja mora biti protivpravna – profesionalna greška; nastala šteta; uzročna veza između protivpravne radnje i nastale štete; krivica štetnika." Lj. Dabić, 54. U nosioce slobodnih profesija Dabić ubraja i javne beležnike, a postupanje *contra legem artis* izričito označava kao protivpravno. *Ibidem.*, 50.

⁶⁰ K. Ivančević, 68.

zasnivanje njegove građanske odgovornosti. O odnosu pojmova stručne greške i profesionalne krivice treba ukazati na sledeće: To što je jedan stručnjak postupao *lege artis*, to jest poštovao standarde svoje struke, još uvek ne znači da taj stručnjak nije kriv. Primera radi, moguće je da je konkretan stručnjak incidentno imao uvid u pravnu situaciju, koji se ne može osnovano očekivati od hipotetički razumnog i pažljivog profesionalca njegove struke. Tada pravni standard stručnjačke razboritosti i pažljivosti u postupanju nalaže konkretnom stručnjaku da upotrebi sva znanja i umeća kojima raspolaže i koja prevazilaze ono što se od stručnjaka njegove specijalizacije normalno očekuje. Drugim rečima, krivica stručnjaka je odsustvo razboritosti i pažljivosti u postupanju po profesionalnim standardima. Postupanje *contra legem artis* je indikator krivice, ono nagoveštava krivicu, ali postupanje *lege artis* u najužem smislu još uvek ne znači da krivice nema.

Javni beležnik ne postupa *bona fide* ako zanemari saznanja koja slučajno ima, a koja ne bi mogao da stekne prostim postupanjem po pravilima struke. Recimo, javni beležnik incidentno ima posebna saznanja o nedostojnosti svedoka identiteta ili o tome da pozvani svedok ili tumač mogu da imaju koristi od posla u čijem sastavljanju učestvuju. Javni beležnik postupa pogrešno ako zanemari saznanja koja u konkretnom slučaju ima, bez obzira na to što *nije osnovano* očekivanje da hipotetički razuman i pažljiv javni beležnik u istoj situaciji dođe do tih saznanja uobičajenom proverom, to jest prostim poštovanjem pravila koja ga obavezuju. Dakle, iako pravila struke javnom beležniku ne nameću obavezu da proverava određene činjenice, iako poštovanje pravila struke ne bi dovelo do potpunih saznanja o određenoj stvari, javnog beležnika obavezuje ono što on *de facto* zna, pa je moguće da javni beležnik postupa *mala fide* i kada se strogo uzv ne može kazati da postupa *contra legem artis*. U istom tonu: Kada overava potpise na nejavnoj ispravi, javni beležnik je dužan da se sa sadržinom isprave upozna samo u meri koja je neophodna za ispunjavanje upisnika o overama isprava; on ne odgovara za sadržinu isprave i nije dužan da utvrđuje ispunjenost uslova za punovažnost pravnog posla.⁶¹ To je zakonom izričito propisano (vid. čl. 92 st. 3 i 4 ZJB). Međutim, ako javni beležnik *de facto* zna da je otkazano punomoćje licu koje se predstavlja kao zastupnik jedne od ugovornih strana, ili da je falsifikovana lična karta jednog od ugovornika, pa ta svoja znanja zanemari, onda on postupa skrivljeno i treba da odgovara za štetu koja je u uzročnoj vezi s takvim njegovim postupanjem.

Kumuliranje stručne greške i profesionalne krivice kao uslova za zasnivanje građanske odgovornosti javnih beležnika imalo bi sledeće neprihvatljive posledice. Prvo, javni beležnik bi mogao da se oslobodi odgovornosti ako dokaže da

⁶¹ Drugačije je u nemačkom pravu. Upor. § 40 st. 2 Zakona o overavanju isprava (*Beurkundungsgesetz*), kojim je propisano da je notar prilikom overavanja potpisa dužan da proveri postoji li osnov da odbije da preduzme ovu službenu radnju: Der Notar braucht die Urkunde nur darauf zu prüfen, ob Gründe bestehen, seine Amtstätigkeit zu versagen. Izvor: http://www.gesetze-im-internet.de/beurkgg_pristup_7_jula_2014.

strogo uzv nije učinio stručnu grešku – nezavisno od toga koliko je bio razborit i pažljiv u svome postupanju. Drugo, to bi značilo da je odgovornost javnog beležnika teže zasnovati nego ostale oblike subjektivne odgovornosti za štetu, pošto bi se samo za odgovornost javnih beležnika zahtevala protivpravnost (u obliku stručne greške) uz preostala tri uslova za zasnivanje subjektivne odgovornosti. Treće, i u postojećoj konstrukciji pretpostavljene krivice dodatni, četvrti uslov za zasnivanje odgovornosti notara morao bi da dokazuje oštećenik u svojstvu tužioca, što znači da bi oštećenik kome je štetu prouzrokovao javni beležnik bio u težem materijalnom i procesnom pravnom položaju od ostalih oštećenika.

ODGOVORNOST ZA DRUGOGA I ODGOVORNOST UZ DRUGOGA

Postoji jedan krug lica za koja javni beležnik odgovara po pravilima o odgovornosti za drugoga. To su javnobeležnički pripravnik, javnobeležnički pomoćnik, administrativno osoblje koje radi u javnobeležničkoj kancelariji (čl. 58 st. 2 ZJB), kao i lice koje je javni beležnik odabrao da obezbeđuje prostorije u kojima se čuvaju stvari položene u javnobeležnički depozit (čl. 170 st. 3 ZJB). Notar odgovara za štetu koju ovi subjekti prouzrokuju trećim licima nezavisno od toga da li i oni sami odgovaraju za tu štetu po opštim pravilima. Javni beležnik ovde odgovara bez obzira na vlastitu krivicu. Njega ne izvinjava to što se sam ponašao onako kako je trebalo i što je štetnika pažljivo izabrao, nadzirao i instruirao. Kada odgovara za drugoga, javni beležnik odgovara bez obzira na vlastitu krivicu. Drugo pitanje je da li je štetnikova krivica uslov za zasnivanje odgovornosti javnog beležnika. Zakonodavac ne pominje pogrešno postupanje pripravnika, pomoćnika i drugih lica za čije radnje odgovara javni beležnik. To se može razumeti na dva načina: ili javni beležnik odgovara bez obzira na to da li su ova lica postupala skrivljeno, dakle, i onda kada do njih nema nikakve krivice, ili i ovde valja primeniti opšta pravila u odsustvu eksplicitno propisanog izuzetka. Zakonodavac ne pominje ni krivicu javnog beležnika u pravilu o njegovoj odgovornosti za vlastiti čin, pa smo pokazali da to ne znači da je ova odgovornost objektivna.

U srpskom pravu poslodavac odgovara za štetu koju njegov zaposleni prouzrokuje trećim licima na radu ili u vezi s radom. On odgovara bez obzira na vlastitu krivicu, ali pod uslovom da zaposleni nije postupao onako kako je trebalo.⁶² Treba uzeti da to važi i kada javni beležnik odgovara po pravilima odgovornosti za drugoga: javni beležnik odgovara bez obzira na vlastitu krivicu, za svaku štetu koju *pogrešnim postupanjem* u obavljanju poslova u domenu javnobeležničke delatnosti prouzrokuju njegovi pripravnici, pomoćnici, administrativno osoblje, kao i lica koja je odabrao da obezbeđuju prostorije u kojima se čuvaju stvari predate u

⁶² Vid. Čl. 170 st. 1 i čl. 171 st. 1, Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Službeni list SFRJ* br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989, *Službeni list SRJ* br. 31/1993 i *Službeni list SCG* br. 14/2003 – Ustavna povelja.

depozit. Javni beležnik koji je isplatio naknadu oštećeniku ima pravo da mu lice za koje je odgovarao nadoknadi plaćeni iznos ako je to lice štetu prouzrokovalo namerno ili grubom nepažnjom. Međutim, u tom slučaju javni beležnik mora da dokaže kvalifikovanu krivicu pobrojanih štetnika, jer pretpostavka krivice važi samo za njihovu običnu nepažnju. I ne samo to: Javni beležnik će izgubiti pravo na regres ako ga ne zahteva u roku od jedne godine od kada je isplatio naknadu (čl. 58 st 3 i čl. 170 st. 4 ZJB). Opšta pravila nalažu da se direktna odgovornost pobrojanih štetnika prema oštećeniku može zasnovati samo na njihovoj dokazanoj namerni (čl. 170 st. 2 ZOO).

Od svega ovoga treba razlikovati slučajeve kada javni beležnik odnosno komora solidarno odgovaraju s javnobeležničkim zamenikom odnosno vršiocem dužnosti javnog beležnika za štetu koju ovi subjekti prouzrokuju u obavljanju javnobeležničke delatnosti (čl. 50 st. 6 ZJB). Tada nije reč o *odgovornosti za drugoga*, nego o *odgovornosti uz drugoga*. Da vidimo u čemu su razlike: (1) Javni beležnik odgovara uz lice koje je odabrao za javnobeležničkog zamenika, ali samo ako je i ono odgovorno. Javnobeležnička komora odgovara uz lice koje je imenovala za vršioca dužnosti javnog beležnika, ali opet, samo ako je i to lice odgovorno. Kada javni beležnik odgovara za pomoćnike, pripravnike i administrativno osoblje, to ne važi: odgovornost pobrojanih subjekata nije uslov za zasnivanje odgovornosti samog javnog beležnika. (2) Javni beležnik odgovara uz javnobeležničkog zamenika i kada taj zamenik ne odgovara za sebe, nego po pravilima o odgovornosti za drugoga, to jest za javnobeležničkog pomoćnika, javnobeležničkog pripravnika ili administrativno osoblje. Isto tako, javnobeležnička komora odgovara solidarno s vršiocem dužnosti javnog beležnika i kada on sam odgovara po pravilima o odgovornosti za drugoga. (3) Sledeća razlika sastoji se u tome što se regresni odnosi između javnog beležnika i javnobeležničkog zamenika, odnosno između komore i vršioca dužnosti javnog beležnika razrešavaju po opštim pravilima o regresu isplatioca u slučajevima odgovornosti više lica za istu štetu (čl. 208 ZOO). I ne samo to: Ovi regresni odnosi su uzajamni, dok na terenu odgovornosti za drugoga jedino odgovorno lice može da istakne regresni zahtev prema štetniku a obratno nije moguće. Kvalifikovani oblik krivice javnobeležničkog zamenika ne garantuje javnom beležniku pravo na naknadu iznosa plaćenog na ime naknade štete, nego sud određuje udele javnog beležnika i javnobeležničkog zamenika u šteti, uzimajući u obzir težinu krivice i težinu posledica koje su proistekle iz delovanja svakoga od njih. Ako sud ne može da utvrdi udele u šteti jednog i drugog, onda na svakoga pada jednak deo, izuzev ako pravičnost nalaže drugačije. Isto važi *mutatis mutandis* za javnobeležničku komoru i vršioca dužnosti javnog beležnika kao solidarne dužnike. Treba uzeti da ovi regresni zahtevi zastarevaju u opštem roku od deset godina, jer su to zapravo zahtevi iz neosnovanog obogaćenja do kog je došlo radnjom osiromašenog, to jest radnjom onog solidarnog dužnika koji je isplatio više nego što iznosi njegov udeo u šteti.

MARIJA KARANIKIĆ-MIRIĆ, Ph.D.,
Associate Professor, Faculty of Law, University of Belgrade

CIVIL LIABILITY OF NOTARIES IN SERBIAN LAW

Summary

This article deals with the nature, basis and conditions of liability of civil-law notary (*Latin notary*) for damage caused in the exercise of his duties. The nature of civil liability of the notaries is predetermined by the idiosyncrasies of their legal status in a given legal order. Therefore, the author firstly examines the type and the legal position of the notaries under Serbian law, before moving onto the characteristics of their liability. This liability is based on objective fault, *i.e.* on substandard behavior of the Latin notary, which is measured by an external yardstick. The notion of fault is understood as a social transgression, *i.e.* as failure of the notary to measure up to the standards of society. The author considers in detail the contents of the aforesaid external yardstick of fault, and particularly the impact of the specific legal position of the notaries on the mandatory standard of their behavior. The State is exempted from liability for damage caused by the notaries, but should be held liable for the actions of the state authorities responsible for appointing, supervising or instructing the notaries. The author analyzes the cases of vicarious liability of the notaries, as well as the matters of their mandatory insurance against liability.

